

FORMIDLINGSOPPLEGG FOR STED – Halden fengsel

OM UTSTILLINGEN: Utstillingen *STED* viser resultatet av workshopen *STED* som fant sted i Halden fengsel i mai 2019. Workshopen ble utført av Preus museum i samarbeid med fotograf Tina Enghoff og fengselsprest Kamille Nygård. Under workshopen ble det fokusert på at de åtte innsatte som deltok skulle få uttrykke seg fritt gjennom fotografi og tekst. Bildene og tekstene er produsert og valgt ut i fellesskap med deltakerne og utstillingen er således en historie av, ikke om, de åtte menneskene som deltok i workshopen.

Bildene og tekstene uttrykker ikke bare frustrasjon, håpløshet og en dyp følelse av å være mennesker som har blitt utslettet, men også håp - håp om at verden enda kan nås. En av deltakerne sa i etterkant, «La oss si du har gått i skogen i flere måneder og du har gått deg bort. Så ser du plutselig mennesker igjen og sivilisasjon. Dette føles litt som det, det at det kommer noen utenfra og viser at vi ikke er glemt.»

Historiene vi møter er svært modig fortalt og gir oss et bilde av hva det vil si å være et menneske som lever i frihetsberøvelse. Utstillingen er et sterkt vitnesbyrd fra de åtte innsatte og vil kunne bli et viktig bidrag til samfunnsdebatten om hvordan samfunnet utøver straff.

Utstillingen er en del av en nasjonal satsing som utforsker hvorvidt fotografiet kan være et verktøy som muliggjør deltakelse i demokratiet. Prosjektet er støttet av Kulturrådet og målet er å gi de som ikke har en stemme i samfunnet en mulighet til å komme til orde og bli en del av den offentlige debatten og kulturarven. Gjennom utstillingen ønsker Preus museum og Østfoldmuseene - Halden historiske Samlinger å skape en arena ikke bare for kunnskap og opplevelse, men også for kritisk refleksjon og skapende innsikt.

OM OPPLEGGET: Under besøket vil opplegget som er ledet av formidlingsavdelingen til Halden historiske samlinger bestå av følgende momenter:

- Innledende refleksjonsoppgave
- Gruppearbeid der elevene skal arbeide med å forberede en presentasjon hver sin del av utstillingen for klassen
- Presentasjon av gruppearbeidet med oppfølgings spørsmål
- Oppsummering med refleksjonsspørsmål

VARIGHET: 1 t. 15 min.

MÅLGRUPPE: Ungdomsskole og Videregående skole.

MÅL MED FORMIDLINGSOPPLEGGET: Formidlingsoppleggets mål er å formidle utstillingen *STED* til elever på ungdomstrinnet og videregående skole gjennom dialog og elevenes deltakelse.

Formidlingsmaterialet inneholder en mal med spørsmål til bildene og tekstene og legger opp til en bredere diskusjon med bakgrunn i utstillingens overordnede tematikk. Spørsmålene kan brukes samlet eller hver for seg alt etter nivå, sammenheng og tiden man har til rådighet.

FAGLIG RELEVANS: Utstillingen behandler temaer som er relevante innenfor en lang rekke fag men er aller mest relevant for samfunnsfag. I lærerplanen for samfunnsfag gir utstillingen et godt utgangspunkt for å nå deler av kompetansemålene til Utforskeren, Samfunnskunnskap, Individ, samfunn og kultur, samt Politikk og demokrati. Spesielt har utstillingen en stor relevans i forhold til hvordan lovbrudd behandles av rettsstaten og hva slags følger kriminalitet har.

Temaer som behandles er blant annet; demokrati, samfunn, medier og diskurs, fotografi, dokumentarsjangeren, individ og fellesskap, kultur, politikk, straff og overvåkning, og ulikhet.

UNDERVISNINGSMATERIALE: Alle skoler som ønsker å delta vil bli tildelt et undervisningsmateriale slik at læreren skal kunne sette seg inn i utstillingen på forhånd dersom dette er ønskelig. Undervisningsmaterialet inneholder i tillegg til mer informasjon om prosjektet en forberedelsesoppgave, samt fordypningsoppgaver man kan arbeide med på skolen etter utstillingsbesøket. Det er fint om dette undervisningsmaterialet også blir tildelt læreren på papir etter at formidlingen er utført og at elevene gjøres klar over at læreren får med seg dette.

	Beskrivelse	Forslag til spørsmål	Ca. tid
1. Forberedende oppgave (Denne oppgaven skal kun introduseres dersom den ikke har blitt introdusert av læreren i forkant. Avklar dette når elevene ankommer.)	Innledning av oppgaven: Psykologer anslår at vi tenker omkring 60 000 tanker om dagen. Dessverre er 95 prosent av disse tankene de samme som vi tenkte i går og dagen før det. Det meste av den mentale prosessen er kort sagt lite produktiv og monoton. I tillegg belaster vi våre allerede fulle hoder med å ha på radio og TV så fort vi blir alene. Vi surfer på nettet og skravler i telefonen. Plutselig en dag er vi gamle eller syke, og så går det opp for oss at vi ikke fikk gjort hva vi egentlig lengtet etter. Kanskje det er på tide å sette av tid til å reflektere? Et fristed skal være bare ditt. Hva du gjør der, er mindre viktig enn at du gjør noe for deg selv. Et fristed kan være hva som helst. Det viktige er at det er et sted der tiden på mange måter står stille fordi du ikke vet hvor lenge du har holdt på. På et fristed går du kanskje litt utenfor deg selv og er fullstendig oppslukt av å bare det å være. I denne oppgaven vil vi at dere skal bruke litt tid på å tenke dere om og finne ut om dere har eller har hatt noen fristeder. Skriv underveis gjerne ned hvordan det ser ut der og hvordan det føles å være der. Når dere har tenkt dere litt om skal vi snakke litt sammen om fristedene våre og jeg skal begynne med å snakke om mitt fristed.		5 min
2. Innledende refleksjonsoppgave	Begynn her med å dele ditt fristed. Enten et du har nå eller et fra barndommen. Det er viktig å våge å være personlig og beskrive det så levende som mulig. Spør deretter elevene som er mest åpne for å dele og inkluder etter hvert læreren og de som er litt mer reserverte. Forsøk å få med alle, men vis respekt or de som ikke ønsker å dele og avslutt oppgaven når den har fylt nok tid. Ta hver enkeltes fristed på alvor og dersom det trengs still gjerne noen oppfølgingsspørsmål for å vise at du er interessert.	Eksempler på oppfølgingsspørsmål: - Kan du beskrive hvordan det ser ut der? - Hva bruker/brukte du å gjøre der? - Hvorfor er dette stedet viktig for deg? - Hvordan føles det å være der? - Hvordan føles det etter at du har vært der? - Har du fortsatt tilgang til dette stedet og bruker du det lenger?	10 min
3. Overgang til gruppearbeid og introduksjon av utstillingen	Den øvelsen vi nettopp har gjort ble også gjort av de som har laget den utstillingen vi snart skal se på. En av deltakernes fristed var et spesielt sted der han bruker å være på fisketur og	Forslag til spørsmål med oppklarende svar: - Kjenner dere til Halden fengsel? Halden fengsel er et av Norges største fengsler med plass til	5 min

	han sa at det ikke var så farlig om han fikk fisk eller ikke for det var det å være i naturen og kjenne på stillheten som ga han ro. En annen deltaker fortalte at han alltid hadde vært redd for hester, men at en gang måtte han gå til stallen mate hesten til kjæresten sin i en hel uke. Dette gjorde at han overvant frykten sin og etter hvert ble det å stille hesten og være sammen med den hans fristed som gjorde at han kunne glemme alt annet som foregikk i livet sitt. En deltaker fortalte om at han når han var liten og bodde i blokk. Faren hans var vaktmester og det betød at han kunne tyvlåne nøkkelen til taket som ble hans fristed. Han brukte ofte å være der alene og se ut over byen, men han tok også i blant med seg vennene sine opp på taket og siden det bare var han som hadde nøkkelen ble taket et sted som var bare hans. Felles for de tre jeg nå har fortalt om og de andre som har vært med på å lage denne utstillingen er at de ikke lenger kan være på fristedene sine og på mange måter har de ikke noen fristeder lenger fordi de sitter i fengsel. (Ta her en pause for å stille spørsmål) Utstillingen dere snart skal bli bedre kjent med viser resultatet av workshopen STED som fant sted i Halden fengsel i mai. Under workshopen ble det fokusert på at de åtte innsatte som deltok skulle få uttrykke seg fritt gjennom fotografi og tekst. Bildene og tekstene er produsert og valgt ut i fellesskap med deltakerne og utstillingen er en historie av, ikke om, de åtte menneskene som deltok. Historiene vi møter er svært modig fortalt og gir oss et bilde av hva det vil si å være et menneske som lever i frihetsberøvelse.	227 innsatte. Fengselet har høyt sikkerhetsnivå, i tillegg til en overgangsbolig, og gjennomfører varetektsfengsling og fengselsstraffer av ulike kategorier. Fengselet er kjent internasjonalt på grunn av arkitekturen, men mest av alt fordi det er kjent som verdens kanskje mest humane fengsel. Selv om fengselet er kjent verden rundt og det arbeider nesten 300 mennesker der er det likevel ikke så fryktelig mye vi vet om hvordan det egentlig er i fengselet. - Hva er et høysikkerhetsfengsel Et fengsel med høyt sikkerhetsnivå (også betegnet som lukket fengsel) har mur eller høyt gjerde rundt fengselsområdet. Alle dører er i hovedsak låst. Når de innsatte ikke er i arbeid, på skole eller deltar i fritidsaktiviteter under kontroll av fengselsbetjentene, er de innelåst på cellene sine. Det varierer om det er toalett på den enkelte celle eller om den innsatte må dele dette med de andre på gangen. Da må de låses ut av to betjenter hvis de skal benytte toalettet. I Halden fengsel som er nytt og fint har alle de innsatte eget bad med dusj og toalett. - Hva er frihetsberøvelse? Frihetsberøvelse er når man har blitt fratatt friheten sin. Friheten er kanskje litt som luften. Det er først når en ikke har tilgang på den at man merker en hva den betyr.	
4.1 Introduksjon til gruppearbeidet	Nå skal dere endelig få lov til å bli bedre kjent med utstillingen, men for at dere skal slippe å høre på meg fortelle om den skal dere isteden få en liten gruppeoppgave av meg. Vi skal snart dele dere inn i grupper og i gruppene får hver sin innsatte de får i oppgave å presentere for resten av klassen etterpå. Hver deltaker har en utstillingsmodul hver og bildene og tekstene kan på en måte sees på som et		5 min

	slags portrett av dem. All informasjonen dere får om den personen dere skal fortelle om etterpå er bildene og tekstene de selv har laget og oppgaven er altså å gjøre resten av klassen kjent med deres deltaker i en felles presentasjon etterpå. Jeg kommer til å gå rundt og snakke litt med alle gruppene samt hjelpe dere underveis, så om det er noe dere lurer på kan dere gjerne spørre da. Etter ca. 20 minutter samles vi igjen og så er det deres tur til å vise hverandre utstillingen. (Del inn i 8 grupper, gjerne på tvers av kjønn og antatte grupperinger. Bruk læreren!)		
4.2 Oppfølging av gruppearbeidet	Når du går rundt er det viktig å gi gruppene samme inngang til å tenke over bildene og ordene i tillegg til det som kanskje er unikt med den enkelte innsattes historie. For å oppnå dette kan alle i tillegg til litt mer informasjon om deltakeren få de samme spørsmålene å tenke på når du går rundt.	Forslag til spørsmål: - Hva er det bilder av? - Hva slags historie forteller bildene og tekstene? - Hva forteller bildene om han som har tatt dem? - Hva forteller bildene om det å sitte i fengsel?	
4.3 Oppfølging Abbas	Abbas sa under workshopen at han har lært veldig mye om seg selv av å sitte i fengsel. Han sa blant annet at han tror folk har veldig godt av å få vite at folk som sitter inne ofte er mer opplyste og samfunnsengasjerte enn folk på utsiden fordi de bruker mye tid på å nyheter og diskusjon. Han sa også at han er opptatt av å være sammen med folk som er ekte og at han ikke er har tid til tull og bullshit.	Forslag til spørsmål: - Hvordan synes dere denne siden av Abbas kommer til syne i bildene og tekstene? - Hva tenker dere om det at Abbas sier at Greta Tunberg er hans idol?	3 min
4.4 Oppfølging Fredrik	Fredrik har et veldig nært forhold til familien sin og de kommer ofte på besøk. Etter workshopen sa han at han skulle ønske det ble laget en workshop også for de pårørende fordi det er minst like vanskelig for dem at han sitter i fengsel.	Forslag til spørsmål: - Hvordan kommer det Fredrik føler i forhold til familien til syne i bildene? - Hva tror dere Fredrik mener når han sier at «Frihetsberøvelse er mer enn frihetsberøvelse.»? - Er det slik at familien også straffes når noen sitter i fengsel og er det kanskje de som straffes hardest? - I det ene selvportrettet til Fredrik er han gjennomskiktig, som et spøkelse. Hva tenker	3 min

		dere at han prøver å si med dette bildet?	
4.5 Oppfølging Kim	Kim er en veldig kreativ og engasjert person som er glad i å tegne, male og skrive. Det å holde på med kreative ting er det gjør at han kan ha det fint selv om han synes det er vanskelig å sitte i fengsel. Under workshopen sa han blant annet; «Det er jo så masse ting jeg føler hele tiden, men jeg må liksom holde det inne. Det er ikke alltid rom for ytringer her.»	Forlag til spørsmål: - Hvorfor tror dere det er så viktig for Kim å uttrykke seg kreativt? - Hva tror dere Kim mener når han sier det ikke alltid er rom for ytringer i fengselet? - Se litt nærmere på bildet fra venteværelset. Hva slags symbolikk som sier noe om det å sitte i fengsel kan dere finne i bildet? - Hva tror dere Kim mener når han skriver at mennesker er litt som salt på maten?	3 min
4.6 Oppfølging Mohamed	Mohamed har aldri vært i fengsel før og har kun vært i Halden fengsel i 2 måneder. Til å begynne med i workshopen var Mohamed ganske reservert og holdt seg for seg selv, men etter hvert ble han veldig glad og engasjert.	Forslag til spørsmål: - Hvordan tror dere det føles å komme til et fengsel for første gang? - Hva kan det bety å være med på en workshop dom dette når du ikke har funnet noe fint med fengslet enda? - Synes dere når dere ser på bildene at Mohamed har klart å finne noe som er fint? Forklar! - Hvorfor tror dere musikk er så viktig for Mohamed?	3 min
4.7 Oppfølging Singh	Singh forteller veldig åpent om sin historie og hva han tenker er grunnen til at han er der han er i dag. Han var under workshopen en gladgutt som spredte mye positivitet og glede som gjorde at det var veldig morsomt for de andre å være sammen med han.	Forslag til spørsmål: - Kan dere beskrive hva det er som gjorde at Singh føler at livet hans gikk i feil retning? - Hvordan tror dere det føles å miste moren sin? - Hva tror dere Singh mener når han skriver at «Mange tenker at det må være veldig hardt å komme i fengsel og bli godtatt, men det har jo også litt å gjøre med hva du kommer med som person.»?	3 min

		- Ut i fra det dere vet om Singh, hva tror dere han gjør for å bli godtatt?	
4.8 Oppfølging Thomas	Thomas arbeidet under workshopen veldig hardt med å ta bilder og skrive ned tankene sine. Han hadde en veldig tydelig mening bak bildene og det var viktig for han å fortelle sin historie akkurat som han gjorde. Thomas ble veldig lei den dagen han ikke fikk lov til å ha kameraet sitt fordi vaktene tok det fra han. Han hadde ikke gjort noe galt og mente de tok kameraet hans fordi de så hvor glad han var og at de kanskje syntes han var for fri når han hadde et kamera. I tillegg til at Thomas arbeidet knallhardt med bilder og tekster måtte han også på mange møter i løpet av uken fordi han snart skulle ut av fengsel og han er i dag en fri mann.	Forslag til spørsmål: - Thomas har valgt å ta mange av bildene sine i sort/hvitt. Hvorfor tror dere han har valgt å gjøre det? - Bildet med tatoveringen er et litt typisk bilde av en som sitter i fengsel og kan kanskje kan virke litt stigmatiserende, men det var et viktig bilde for Thomas. Hvorfor tror dere at dette bildet var så viktig for Thomas? - Det er mange kontraster her. Både i bildene og hvordan ting ser ut, men også i tekstene i forhold til bildene. Hva sier dette om Thomas? - Thomas skriver at han har vært i fengsel mange ganger, og at hver gang han skal ut gleder han seg, mens denne gangen gruer han seg. Hvorfor tror dere han skriver dette? - Hvordan tror dere det er å komme ut av fengsel etter en lang dom?	3 min
4.9 Oppfølging Widar	Widar har ikke like mange bilder og like mye tekst som de andre deltakerne. Dette er fordi han under workshopen hadde det ganske vanskelig med seg selv og ikke var like mye med som de andre.	Forslag til spørsmål: - Hvordan kommer det at Widar hadde det litt vanskelig frem i bildene og tekstene? - Hva tror dere det betyr når Widar skriver «Det å ha noe fast å gå til, det å ha arbeidskollegaer, det betyr alt for meg.»? - Hva tenker dere det kan bety når Widar skriver «Her så jeg for meg et fjell og før klatret jeg en del. Ser man etter kan man se gode steder	3 min

		hvor man kan få feste.»? - Selv om Widar har det vanskelig i fengsel så sier han at han noen ganger ser frem til at celledøren låses. Hvorfor tror dere han gjør det?	
4.10 Oppfølging Younes	Younes er ganske ung for å sitte i et høsikkerhetsfengsel, men han er veldig positiv gutt som er opptatt av å ha mange venner. Under workshopen var han veldig opptatt av å få frem hvor gode vennskap han har fått i fengselet og hvor mye dette betyr for han.	Forslag til spørsmål: - På hvilken måte tenker dere man kan bli bedre kjent med de rundt seg når man sitter i fengsel enn på utsiden? - Hvorfor tror dere Younes som er så sosial også ofte lengter etter stillheten på cella? - Hvorfor tror dere Younes skriver at han følte han fikk ro når han kom til fengsel? - Se på bildet av røyken som går ut av vinduet og hva Younes skriver om det. På hvilken måte tror dere dette beskriver hvordan Younes hadde det før han kom inn i fengsel?	3 min
5. Presentasjon av gruppearbeidet	La gruppene selv presentere hver sin deltaker for hverandre og bruk de samme oppfølgingsspørsmålene du allerede har stilt for å tette igjen hull og forsterke hver enkelt presentasjon.		15 min
6. Avsluttende refleksjon	Begynn den avsluttende refleksjonen med en oppsummering av utstillingen a'la dette: <i>Utstillingen vi nettopp har sett på uttrykker ikke bare frustrasjon, håpløshet og en dyp følelse av å være mennesker som har blitt utslettet, men også håp - håp om at verden enda kan nås. Younes sa i etterkant av workshopen, «La oss si du har gått i skogen i flere måneder og du har gått deg bort. Så ser du plutselig mennesker igjen og sivilisasjon. Dette føles litt som det, det at det kommer noen utenfra og viser at vi ikke er glemt.»</i> <i>Historiene vi har møtt er svært modig fortalt og gir oss et litt annerledes bilde av hva det vil si å være et menneske som lever i frihetsberøvelse enn vi kanskje er vant til. På denne måten er den et sterkt vitnesbyrd</i>	Forslag til spørsmål: - Hvordan er bildene vi har sett annerledes enn de man er vant til å se fra et fengsel? - Hva tror dere et slikt prosjekt betyr for innsatte i et fengsel? - Hva betyr for oss som ser bildene og leser tekstene? - Hvordan kan det å fotografere noe være viktig? - Hvordan kan man fotografere et sted? - Hvordan ville du fotografert et selvportrett der du ikke viste ansiktet ditt?	10 min

	<i>fra de åtte innsatte og vil kunne bli et viktig bidrag til samfunnsdebatten om hvordan samfunnet vårt utøver straff.</i> Etter dette kan du igjen fokusere på dialog ved å stille noen oppfølgingsspørsmål til utstillingen. Det er viktig at denne økten ikke blir for lang, men at elevene får med seg noen ekstra tanker på vei tilbake til skolen. Send med læreren et ark med spørsmål de kan arbeide videre med på skolen i etterkant.	- Hva er tid? Hvordan kan tid oppfattes ulikt om man er på skolen, på museum, spiller data, leker, er med venner? - Hvordan tror du tid er annerledes når man sitter i fengsel? - Hvordan tror dere det er å komme ut av fengsel etter en lang dom? - Hvor lenge synes du man skal sitte i fengsel for, drap, voldtekt, narkotikasmugling, terror etc.? - Hva er målet med en fengselsstraff? Er det at man skal komme ut igjen i samfunnet som et bedre menneske eller er det at samfunnet skal ta igjen for det gale man har gjort? - Hvorfor tror dere man det offentlige organet som styrer i norske fengsler heter Kriminalomsorgen? - Kan dere fortelle om hvordan dette kanskje er annerledes i andre land? - Hva sier måten man behandler innsatte på om det landet man bor i? - Finnes det noen alternativer til fengselsstraff?	
7. Avslutning	Takk for besøket og si du håper at utstillingen har gjort inntrykk. Informer elevene om at du sender med læreren noen oppfølgingsoppgaver de kan fordype seg i på skolen. Fortell også at man kan finne mer informasjon om prosjektet samt se alle bildene og tekstene fra Halden og andre fengsler på: www.tidstedrom.no		